

S. Pustovalov

ON PROBLEM OF ARCHAEOLOGICAL CORRELATIONS WITH SOCIAL PHENOMENA

The article is devoted to the degree of proved of the semiotics reconstructions on archaeological material.

Keywords: semiology, methodology, social reconstruction, burial custom.

УДК 902.2:552.553](477.42)“632”

Кононенко О. М.

РАДОМИШЛЬ: НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ВЕРХНЬОПАЛЕОЛІТИЧНИХ СТОЯНОК

Вивчення крем'яної колекції, архівних джерел, а також нові польові спостереження дозволяють відкоригувати сталі погляди, сприяючи кращому розумінню специфіки Радомишльських стоянок на тлі верхнього палеоліту регіону. Статтю присвячено розгляду кількох стереотипів, що стосуються кількості та розташування пунктів.

Ключові слова: верхній палеоліт, підвищення, вододіл, нові місцезнаходження, група стоянок.

Радомишльські стоянки були відкриті в середині 50-х років ХХ ст. в українському Поліссі на околиці м. Радомишль Житомирської обл. і досліджувались експедицією Інституту археології АН УРСР під керівництвом д-ра іст. наук Івана Гавриловича Шовкопляса. У процесі вивчення було відкрито чотири пункти (Радомишль I–IV). Розкопки проводили на пунктах I, II, IV. За даними дослідника, виявлені місцезнаходження були віднесені до чотирьох окремих підвищень (рис. 1, B), розташованих на схилі правого берега давньої балки, що впадає в долину р. Тетерів [1].

Уважне вивчення топографічного плану місцевості, де знаходяться пам'ятки, засвідчило, що насправді стоянки розташовуються на краю вододільного плато, утвореному моренними відкладами, перекритими дерново-середньопідзолистими піщано-легкосуглинистими ґрунтами (визначення ґрунтів наведено згідно з «Картограми сільськогосподарських типів земель Радомишльського району Малинського виробничого управління Житомирської області. Складена ґрунтознавчою партією Київського ордену Леніна Державного університету ім. Т. Г. Шевченка за матеріалами обслідування ґрунтів 1959 року. Київ, 1963 р.»).

Ділянка, на якій було виявлено пункти I–IV, є одною з найвищих точок в околиці. По ній проходить вододіл двох річок – Тетерів та його лівої притоки – Лутівочки. Ця ділянка має вигляд видовженого з півночі на південь мису, утвореного на півночі – одним з відвершків обводненої балки, що впадає в долину р. Лутівочки, зі сходу – відвершком балки, що впадає в р. Тетерів на території с. Лутівка, а з півдня та південного заходу – ледь помітним відвершком балки, що впадає в долину р. Тетерів на північній околиці м. Радомишль. За словами місцевих мешканців, на дні останнього ще не так давно було діюче джерело (рис. 1, A).

Зіставлення топографічного плану місцевості та опублікованого плану-схеми місцезнаходжень I–IV Радомишльської стоянки [2] демонструє, що пункти, досліджені у 1950–1960-х рр., насправді пов'язані лише з двома підвищеннями видовженої форми, одне з яких знаходиться біля основи раніше згаданого мису, а друге – ближче до його кінця (рис. 1, A).

У ході повномасштабних розвідувальних робіт, проведених нами в цьому районі у 2007 р., були виявлені три зони поширення палеолітичних крем'яних виробів. Перша відповідає під-

вищенню з пунктами I і II, друга – підвищенню з пунктами III і IV, за І. Г. Шовкоплясом. Крім цього, матеріал верхньопалеолітичного часу було зібрано дещо південніше від вже відомих місцезнаходжень, на схилі правого боку балочки, розташованої західніше пунктів I і II. Цей раніше невідомий пункт отримав назву Радомишль V (рис. 1, А).

Отже, на північній околиці міста Радомишль знаходиться не одна, а ціла група палеолітичних пам'яток. Ця група складається з окремих пунктів, кількість яких може коливатися від трьох до п'яти. Цікаво, що неподалік міста є й інші верхньопалеолітичні стоянки. Зокрема, за 3,3 км на схід від Радомишля I на території с. Лутівка Радомишльського району було зібрано колекцію крем'яних виробів (рис. 2, А), які за своїми техніко-типологічними характеристиками подібні до знахідок Радомишля I. Нова пам'ятка отримала назву Лутівка IV (рис. 2, В).

Попри те, що біля м. Радомишль було виявлено кілька верхньопалеолітичних пунктів, у публікаціях майже завжди згадується лише одна – «Радомишльська стоянка». Традицію вживання такої назви було закладено самим автором дослідження – І. Г. Шовкоплясом. Результати розкопок у Радомишлі він детально висвітлює у трьох статтях. Дві з них були присвячені тільки одному пункту – Радомишль I, а в третій матеріалі з розкопок того ж пункту було залучено для характеристики господарсько-побутових комплексів у верхньому палеоліті [4]. Таким чином, були опубліковані лише дані, що стосувалися пункту I. Відповідно, вживаючи у своїх працях словосполучення «стоянка Радомишль», І. Г. Шовкопляс мав на увазі лише пункт Радомишль I.

Концентрація уваги автора розкопок лише на пункті Радомишль I пояснюється тим, що цей

об'єкт краще зберігся, і саме тут були виявлені скупчення кісток мамонтів. За твердженням вченого, він дослідив всю його площу [5]. Проте результати нашої розвідки 2007 р. засвідчили, що пункт I не було розкопано повністю. На користь цього свідчить як значна кількість зібраного археологічного матеріалу, знайденого далеко за межами площі, дослідженої І. Г. Шовкоплясом, так і дані шурфів загальною площею 19 м², у яких на глибині 0,4–1 м від поверхні траплялися крем'яні вироби ідентичні колекції з Радомишля I. Багато матеріалу також знайдено і в районі пунктів III та IV, значна частина площі яких сьогодні зруйнована [6].

Висновки. Аналіз матеріалів, архівних та бібліографічних даних, а також результати проведених нами розкопок, дають змогу переглянути низку стереотипних уявлень, пов'язаних з дослідженням Радомишльських стоянок. Зокрема:

1) пункти I–IV займають дві підвищені ділянки мису краю вододільного плато, утвореного відвершками трьох балок, дві з яких впадають у долину р. Тетерів, а третя – у долину р. Лутівочки, що є лівим притоком Тетерева;

2) на північній околиці міста Радомишль знаходиться не одна, а ціла група палеолітичних пам'яток;

3) словосполучення «стоянка Радомишль» у публікаціях І. Г. Шовкопляса стосується лише пункту Радомишль I.

Подяка. Користуючись нагодою, автор вважає своїм приємним обов'язком сердечно подякувати своїм колегам – археологам, палеонтологам та геологам з України, Росії та Франції: Нінель Корнієць, Стефану Пеану, Ларисі Кулаковській, Віталію Усику, Дмитру Нужному, Наталі Герасименко, Валентині Беляєвій за допомогу, доброзичливі зауваження та цінні консультації.

1. Шовкопляс І. Г. Палеолітична стоянка Радомишль (Попереднє повідомлення) / І. Г. Шовкопляс // Археологія – 1964. – Т. XVI. – С. 89–102.
2. Там само. – С. 90.
3. Шовкопляс І. Г. Палеолітична стоянка Радомишль... – С. 89–102; Шовкопляс І. Г. Радомишльська стоянка – пам'ятник початку пори пізнього палеоліта / І. Г. Шовкопляс // Стратиграфія і періодизація палеоліта Восточної і Центральної Європи. – М., 1965. – С. 104–116.

4. Шовкопляс І. Г. Господарсько-побутові комплекси пізнього палеоліту / І. Г. Шовкопляс // Археологія. – 1971. – № 3. – С. 13–21.
5. Шовкопляс І. Г. Палеолітична стоянка Радомишль... – С. 91.
6. Кононенко О. М. Звіт про археологічні розвідки в Радомишльському районі Житомирської області в 2007 році / О. М. Кононенко // Науковий архів ІА НАНУ. – 2007/245.

О. Kononenko

RADOMYSHL: NEW PERSPECTIVES IN STUDYING UPPER PALEOLITHIC SETTLEMENTS

The Upper Paleolithic Radomyshl' I–IV sites were found more than a half of the century ago. New sites – Radomyshl' V and Lutivka IV were found recently near known settlements. New investigations allow to talk about site complex here.

Keywords: Upper Paleolithic, hill, watershed, new sites, site complex.